

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մասնագիտություն _____ դասվար _____

Թեմա _____ Նախաապրքենական փուլի կազմակերպման _____

նպատակներն ու իրականացման եղանակներ _____

Կատարող _____ Թադևոսյան Ռուզաննա Վոլոդյայի _____

Ազգանուն, անուն, հայրանուն

Ղեկավար _____ Ս.Գ.Դ. Զուլիետա Գյուլամիրյան _____

Ազգանուն, անուն, գիտական աստիճան, կոչում

Ներածություն

Այսօր դպրոց են գալիս երեխաներ, որոնց մի մասը նախադպրոցական հիմնարկներից են, մի մասը՝ առանց որևէ նախապատրաստվածության: Նրանք ուսման նկատմամբ, բնականաբար, ունեն տարբեր վերաբերմունք , մի մասը նույնիսկ տառաճանաչ է և կադալ ու հաշվել գիտի:

<<Այբբենարանը>> կառուցված է այնպես, որ դպրոց մտնող այդ երկու խմբի երեխաներն էլ կարողանան հետաքրքիր ու զվարթ ուսանել: Առաջին դասարանում մայրենի լեզուն մյուս բոլոր ուսումնական առարկաների շարքում առանձնահատուկ տեղ ու դեր ունի: Այն ոչ միայն ուսումնական ամենակարևոր առարկաներից մեկն է, այլև մյուս բոլոր առարկաների դասվանդման միջոցը, ուսուցման լեզուն, որը բացառիկ նշանակություն ունի ուսումնադատիրակչական տարաբնույթ աշխատանքների կազմակերպման ու կենսագործման համար:

Մայրենի լեզվի ուսուցումն ինչպես ուսուցման ամբողջ տարրական օղակում, այնպես էլ հատկապես առաջին դասարանում ունի թե կրթական ու ճանաչողական և թե դաստիարակչական նպատակներ ու խնդիրներ, որովհետև այն, ինչ կիարելի է սովորեցնել մայրենի լեզվի միջոցով ու մայրենի լեզվի մեջ, հնարավոր չէ անել ուրիշ ոչ մի ձևով:

Կ. Դ. Ուշինսկու մշակած կրթադաստիարակչական աշխատանքների համակարգում բացառիկ մեծ տեղ է հատկացված մայրենի լեզվին, որը ամենամեծ մանկավարժն ու դաստիարակն է մարդու և առավել ևս երեխայի կյանքում, որը աշխարհն ընկալում է մայրենի լեզվի միջոցով և մայրենի լեզվի մեջ: Ուսումնասիրելով մայրենի լեզուն, երեխան ոչ միայն պատմական հնչյուններ է սովորում, այլև հոգևոր կյանք և ուժ է ըմպում մայրենի լեզվի մայրական կրծքից:

Լավ տիրապետել մայրենի լեզվին, նշանակում է կարողանալ օգտվել նրա հրաշալի գանձերից, այն միջոց դարձնել աշխարհը ճիշտ ճանաչելու, անընդհատ զարգանալու ու կատարելագործվելու համար: Այս առումով մայրենի լեզվի ուսուցման հարցը լուծվում է ոչ միայն բուն մայրենի լեզվի, այլև մյուս առարկաների դասերին, հետևանաբ այդ հարցին պետք է անդրադառնա նաև մյուս ուսումնական

առարկաների մեթոդիկաները՝ ոչ միայն միջառարկայական կապերի ապահովման, այլև բուն լեզվի, նամավոր խոսքի ուսուցման տեսակետից: Աշակերտների բառապաշարի հարստացումը, լեզվական ու արտասանական թերությունների ու սխալների հաղթահարումը և խոսք կառուցելու կարողության զարգացումը առաջին դասարանում ավանդվող բոլոր ուսումնական առարկաների դասերին ուսուցչի մտահոգության առարկան պետք է լինի:

Մայրենի լեզուն, ինչպես Կ.Դ. Ուշինսկին է ասում, ամենագարմանալի մանկավարժն է այն երեխային ամեն ինչ հեշտ ու շուտ սովորեցնում, «նա բացատրում է նրան բնությունը, ինչպես չէր կարող բացատրել ոչ մի բնախույզ, նա ծանոթացնում է նրան շրջապատող մարդկանց բնավորությանը, հասարակությանը, որի մեջ ապրում է նա, նրա պատմությանն ու ձգտումներին, ինչպես չէր կարող ծանոթացնել ոչ մի պատմաբան նա նրա առաջ բաց է անում ժողովրդական հավատալիքները, ժողովրդական բանաստեղծությունը, ինչպես չէր կարող անել ոչ մի գեղագետ. Նա, վերջապես, տալիս է այնպիսի տրամաբանական հասկացություններ ու փիլիսոփայական հայացքներ, որոնք անշուշտ չէր կարող հաղորդել ոչ մի փիլիսոփա»:

Երեխաների ուսուցումը առաջին դասարանում նպատակահարմար է իրականացնել խաղի ճանապարհով: «Ավելի շատ խաղ, ուրախություն ու զվարճանք պետք է լինի, և համեմատաբար քիչ՝ լուրջ աշխատանք, ավելի քիչ՝ պարտադրանք, շատ՝ վարժեցում» - այսպես էր գտնում պրոֆեսոր Աշոտ Տեր-Գրիգորյանը, որը մեզանում 6 տարեկանների ուսուցման առաջին գիտափորձի հեղինակն է եղել:

Բավականին երկարել է գրաճանաչության նախապատրաստական փուլը: Այն պետք է լինի շատ հազնամանալից ու տևական, քանի որ երեխաները պետք է նախապատրաստվեն ուսումնական գործընթացին թե՛՝ հոգեբանորեն թե՛՝ ֆիզիկապես և թե՛՝ լեզվական տեսակետից:

Այս բաժնի հիմնական նպատակը երեխաներին գրաճանաչության նախապատրաստելն է: Այբբենարանում ներկայացված թեմատիկ նկարները, նկար պատմությունները, նախադասության ու բառի ընդհանրացված գծապատկերները, խոսքի զարգացման, լեզվական վերլուծությունների ու համադրությունների, կարդալու կարողության ձևավորման հիմքն են:

<<Այբբենարանում>> հեղինակները նպատակահարմար են գտել ընտրել գրաձանաչության ուսուցումը երեք փուլերով իրակացնելու արդեն ընդունված, գիտականորեն ապացուցված ու տարիների փորձով հիմնավորված եղանակը՝

ա – նախապատրաստական կամ նախաայբբենական շրջան

բ – այբբենական կամ գրուսուցման շրջան

գ – հետայբբենական շրջան

Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները

Գրաձանաչության ցանկացած մեթոդով աշխատելիս, անկախ հայեցակարգային դիրքորոշումներից, գրեթե առանց բացառության առանձնացվում է հատուկ նախապատրաստական շրջան, որի ժամանակ լուծվում են ուսուցման այդ փուլի մշակված գրաձանաչության շրջանի բովանդակությամբ և մեթոդներով, նախադպրոցական տարիքի երեխաների տարիքային առանձնահատկություններով, կրթօջախի տեսակով և կրթության այդ օղակի նպատակներով պայմանավորված որոշակի խնդիրներ:

Գրաձանաչության նախաայբբենական կամ նախապատրաստական շրջանի հիմնական խնդիրները կարելի է բաժանել երկու խմբի կազմակերպման և ուսումնական:

Կազմակերպման խնդիրներն են.

1. Երեխաների ծանոթացում նրանց համար նոր ուսումնական գործունեությանը

ա – ուսուցչի ծանոթությունը աշակերտների հետ

բ – աշակերտների ծանոթացումը միմյանց հետ, մանկական կոլեկտիվի ստեղծում

գ – ծանոթություն կրթական տվյալ հաստատության կարգուկանոնին ,
դպրոցական շենքին

դ – ծանոթություն երեխաների իրավունքներին և պարտականություններին

ե – աշակերտական նստարանին ճիշտ նստելու, խոսելու ցանկության դեպքում
ձեռք բարձրացնելու և ձայն խնդրելու, խոսելիս կամ պատասխանելիս
անհրաժեշտության դեպքում կանգնելու ունակությունների մշակում

զ – ուսուցչին, ընկերներին և իրեն դիմած յուրաքանչյուրին բարձրաձայն,
հստակ և ամբողջական խոսքով պատասխանելու կարողության ձևավորում, ուսուցչի
խոսքը լսելու, հասկանալու նրա տված հանձնարարությունները, կատարելու
ունակության զարգացում,

է – ընկերներին, ուսուցիչներին և միջավայրի մարդկանց լսելու և նրանց խոսքին
բարեկիրթ արձագանքելու ունակության ձևավորում

ը – գրքից և գրենական պիտույքներից օգտվելու և դրանց նկատմամբ խնամքի
կանոնների յուրացում:

2. Հարմարեցում ուսումնական գործունեության /ադապտացիա/

Ուսումնական խնդիրները

1. Ուսումնական գործունեությանը երեխաների

պատրաստականության մակարդակի բացահայտում

Այս խնդրի ուսումնասիրությունն ուսուցիչն իրականացնում է միջև
ուսումնական տարվա սկսելը: Ուսուցիչը պիտի ուսումնասիրի դասարանի
աշակերտների անձնական գործերը, զրուցի ծնողների հետ, հանգամանորեն
հետաքրքրվի նրանց առողջական տվյալներով, ակնառու ընդգծված
առանձնահատկություններով; երեխաների պատրաստվածության մակարդակի
ուսումնասիրությունը կարևոր նյութ է տալիս ուսուցչին ` գրաճանաչության
գործընթացը մեթոդապես ճիշտ կազմակերպելու համար: Ծանոթությունն
իրականացվում է նախապես մշակված հարցերի շուրջ իրականացվող ակտիվ

գրույցի, պարզ առաջադրանքների կատարման ճանապարհով: Արդյունքներն ամփոփելու համար ուսուցիչը պիտի պարզի յուրաքանչյուր աշակերտի՝
ա – խոսելու, բացատրվելու, հարցեր տալու, ընկերներին և ուսուցիչներին լսելու, հասկանալու, ուսուցչի հանձնարարությունները կատարելու ընկերների և ուսուցչի հետ հաղորդակցվելու ունակությունների մակարդակը,
բ – հնչյունային լսողության մակարդակն ու հայարենի հնչյունները ճիշտ արտասանելու կարողությունը.

- բառերն արտասանվում է գրական հայերենի ճիշտ շեշտադրությամբ
- հնչյուններն արտասանում է որոշակի սխալներով /ունի լեզվական արատ/
• ունի խղճուկ, կցկտուր, ցածրաձայն խոսք,
• ունի արտահայտիչ խոսք,

գ-բանավոր կապակցված խոսք.

- ունի իր տարիքին համապատասխան բառապաշար,
անգիր գիտի և արտահայտիչ արտասանում է փոքրիկ բանաստղծություններ,
• գիտի և կարողանում է վերարտադրել ունկնդրած պատմվածքները հեքիաթները /ինքնուրույն կամ հարցերի օգնությամբ/,
• ուսուցչի հարցերի օգնությամբ կարող է առաջադրված պարզ բովանդակություն ունեցող նկարների շուրջ կազմել մեկ- երկու է՝ մտքով իրար հետ կապված նախադասություն,
• ուսուցչի, տարեկիցների և ավագների հարցերին պատասխանում է ընդարձակ /համառոտ/ և ավարտուն նախադասություններով,
• ուսուցչի կամ օտար մարդկանց ներկայությամբ կաշկանդված է, չի խոսում,

Դ- խոսքի շարահյուսական կառույցը,

- կազմված է հստակ կառուցվածք ունեցող շարահյուսորեն ավարտուն, պարզ նախադասություններով,
• կազմված է միայն պարզ, ոչ ավարտուն նախադասություններով,
• կապակցված խոսքում օգտագործված նախադասությունների միջև բացակայում են տրամաբանական, պատճառահետևանքային կապերը,
• չունի ամբողջական նախադասություններ կառուցելու կարողություն
• նախադասությունները թողնում է անավարտ և անցնում նոր մտքի,
• նախադասությունները թողնում է անավարտ:

Այս և ուսուցչի կողմից արժևորվող այլ տվյալները նրան պետք են ոչ թե ըստ երեխաների գիտելիքների և կարողությունների մակարդակի դասարանները ձևավորելու այլ դրանք ուսումնական գործընթացում հաշվի առնելու և ըստ դրանց իր ծրագիրն ու պարապունքները պլանավորելու և նախատեսածին համապատասխան իրականացնելու, ծնողների հետ անհրաժեշտ աշխատանք տանելու համար:

2. Նախաայբբենական շրջանի վերջում աշակերտների ձեռք բերած գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների սահմանները

Գրաճանաչության այբբենական շրջանն արդյունավետ իրականացնելու համար երեխաները նախաայբբենական շրջանի վերջում պետք է՝

- գաղափար ունենան պատմության, նախադասության, բառի, վանկի, հնչյունի, /ձայնավոր, բաղաձայն/ մասին և այդ եզրույթներն օգտագործեն խոսքում,
- պարզագույն սիմվոլիկ գննականության միջոցով,/գծապատկեր/ կարողանան ներկայացնել նախադասությունը, բառը, վանկը, տառը,
- ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունները տարբերակեն և գունային սիմվոլի միջոցով դրանք արտահայտեն գծապատկերում,
  - գիտակցեն ձայնավորի դերը վանկակազմավորման գործում,
  - ունենան որոշակի բառապաշար և մտքերն ինքնուրույն կապակցված խոսքով ներկայացնելու /2-3 նախադասությամբ/ կարողություն,
  - ձեռքերը նախապատրաստված լինեն գրելուն,
  - ունենան ներկելու, նկարելու, որոշակի գծային սահմանների միջև հանձնարարվող գործողությունները կատարելու կարողություններ,
  - կարողանան գրել հայերենի տառերի պարզ մասնիկները ` ըստ նրանց չորս տեղադրության:

Ունկնդրում և խոսք

- կարողանան ուսուցչի կարդացած կամ պատմած փոքրածավալ հեքիաթները, պատվածքները, բանաստեղծություններն ունկնդրել և հարցերի օգնությամբ վերարտադրել,
- անգիր իմանան և արտահայտիչ արտասանեն սովորած բանաստեղծություններ, շուտասելուկները,
- կարողանան մանկական թեմայով առանձին նկարների ծուրջ իրար կապված 2-3 նախադասություն կազմել, որոշել նախադասության կազմի մեջ մտնող բառերի քանակը /ուսուցչի հարցերի օգնությամբ/,
- կարողանան պատմել ըստ տեսածի, ըստ ունկնդրածի, ըստ հիշողության, ըստ նկարի,
- կարողանան խաղալիքների և նկարների միջոցով բառերը խմբավորել ըստ ընդհանրացնող անունների /խաղալիքներ, սպասք, ծաղիկներ և այլն/ և ըստ նրանց հատկանիշների /փայտից է, քաղցր է, հոտավետ է և այլն/,

Գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանի դասերին ներկայացվող մանկավարժամեթոդական պահանջները

Գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանի պարապունքները կառուցվում են՝ հաշվի առնելով դպրոց նոր ընդունված երեխաների տարիքային առանձնահատկությունները, մասնավորապես ուշադրության և հշողության առանձնահատկությունները.

Երեխաները երկար ժամանակ չեն կարող լսել, զբաղվել միևնույն գործողությամբ, արագ հոգնում են և այլն:

Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ է նրանց գործունեության ձևերը փոխել յուրաքանչյուր 10-15 րոպեն մեկ՝ դասի յուրաքանչյուր փուլում պարապունքն իրականացնելով դասի ընդհանուր պլանին և նպատակին համապատասխան: Աշխատանքը դասի ժամանակ կազմակերպվում է այնպես որ զրույցներն ու պատմություններն ընդհատվեն երեխաների ակտիվ գործունեությամբ, այդ թվում՝

Ֆիզիկական վարժություններով: Դասերի ժամանակ նախատեսվում են հետաքրքրաշարժ և խաղային պահեր. Հանելուկների գուշակում, հեքիաթների պատմում, դրանց բեմադրում, ազատ կամ թեմատիկ նկարչություն, երգ, պար, ռիթմիկա և այլն:

Նախաայրբենական դասի հիմնական մեթոդական շղթան / շղթայի քայլերն իրականացվում են 2 դասաժամի ընթացքում/.

1. Կազմակերպական պահ.
2. Տնային աշխատանքի ստուգում
3. Ֆիզկուլտ դադար
4. Անցած ուսումնական նյութի կրթություն, ամրակայում.
5. Հանձնարարված թեմայի կամ թեմատիկ նկարների շուրջ հարցազրույց
6. Շարժուն խաղեր.
7. Հնչյունային վերլուծություն, նոր նյութի հաղորդում.
8. Դիդակտիկ և հետաքրքրաշարժ խաղեր.
9. Նոր նյութի ամրակայում, մարզողական վարժություններ.
10. Մատները գրելուն նախապատրաստող վարժություններ.
11. Գրում.
12. Ամփոփում:

Գրաճանաչության նախաայրբենական շրջանում իրականացվող աշխատանքի բովանդակությունը

Այս շրջանում աշակերտները յուրացնում են գրաճանաչության ուսուցման արդյունավետության համար կարևոր լեզվական մի շարք հասկացություններ՝ գործնականորեն նախապատրաստվելով կարդալու և գրելու գործընթացին:

- Խոսք: Մեծադիր թեմատիկ նկարի շուրջ ուսուցչի հարցերի օգնությամբ երեխաները կազմում են մտքով իրար հետ կապված մի քանի նախադասություն, որոնց ամբողջությունը հետագայում նրանք անվանում են

պատմություն տարբեր նկարների շուրջ երեխաներն ուսուցչի հարցերի օգնությամբ պատմություններ են հյուսում, վերարտադրում են ունկնդրած փոքրիկի պատմվածքներն ու հեքիաթները: Երբ այս կարողությունները որոշակի մակարդակով ձևավորված են, կարելի է անցնել հաջորդ քայլին՝ գաղափար տալ գծապատկերի մասին: Այդ նպատակով ուսուցիչը բացատրում է, որ պատմությունը կարելի է գրել նույնիսկ առանց տառերը ճանաչելու, այսինքն՝ գծել:

Ուսուցիչը գծում է մի ուղղանկյուն և ասում.

-Պատմությունը տեղավորված է այս վանդակի մեջ: Այսինքն վանդակը պատմության տնակն է:

Ուրեմն՝ մենք ինչ պատմություն էլ հյուսենք, կարող ենք տեղավորել այսպիսի տնակում:

Խոսքի զարգացման նպատակով անհրաժեշտ է պարբերաբար աշխատանք տանել ոչ միայն նկարների շուրջ մեկ- երկու՝ մտքով իրար հետ կապված նախադասություններ կազմելու կարողության մշակման, այլև երեխաներին անընդհատ խոսեցնելու ուղղությամբ՝ խոսքը զուգորդելով լիարժեք գործողություններով: Պետք է աստիճանաբար հասնել նրան, որ աշակերտները կարողանան գրագետ և ամբողջական խոսքով արտահայտել այն, ինչ կատարում են: Առաջին շրջանում ուսուցիչն ինքը տա խոսքի նմուշ՝ անընդհատ խոսելով երեխաների հետ:

Նախաայբբենական շրջանում իբրև նմուշօրինակ ուսուցչի հյուսած պատմությունը պետք է

- Հնչի հանդարտ, պարզ, երեխաներին ընկալելի ոճով,
- Կազմված լինի 3-4 նախադասությունից
- Նախադասությունները կազմված լինեն 2-3 բառից,
- Նախադասության կազմի մեջ մտնող բառերը վերցված լինեն երեխաների ակտիվ բառապաշարից,
- Խոսքը պետք է զուգորդվի ցուցադրումներով:

Գաղափար նախադասության մասին

Թեմատիկ նկարների շուրջ պատմություն հյուսելու, ազատ, ինքնուրույն խոսք կառուցելու տարրական կարողության ձևավորումից հետո պիտի մշակել ուսուցչի հարցերի օգնությամբ նախադասությունները պատմությունից առանձնացնելու ունակություն: Այդ կարողության մշակման համար ուսուցչիը դանդաղ, նախադասություն առ նախադասություն պիտի արտասանի պատմությունը՝ առաջարկելով ծափերի միջոցով հաշվել, թե այդ քանի մասից է կազմված: Աշակերտները հաշվում են և որոշում, որ պատմությունը կազմված է, ասենք երեք մասից: Ուսուցիչը երեխաների օգնությամբ պատմության գծապատկերը բաժանում է մասերի՝ բացատրելով քանի որ մեր պատմությունն ունի 3 մաս, ուրեմն է գծապատկերը ևս պետք է ունենա 3 մաս: Այնուհետև պետք է բացատրվի, որ այս մասերից յուրաքանչյուրը պատմության մեկ մաս է և պատմության բովանդակության հետ կապված մեկ միտք է արտահայտում: Ուրեմն պատմության մեջ կա 3 միտք: Այս միտք բառի փոխարեն երեխաները սովորում են օգտագործել նախադասություն բառը և գծել նախադասության գծապատկերը: Այնուհետև երեխաներին պետք է բացատրել, որ ամեն մի առանձին, նոր սկսվող միտք՝ նախադասություն, պետք է գրել մեծատառով: Երեխաների ուշադրությունը պետք է հրավիրել նաև գծապատկերի վերջում դրված վերջակետի վրա և բացատրել.

-Նախադասության գծապատկերի վերջում դրված է երկու կետ: Այդ նշանակում է, որ միտքն ավարտված է, նախադասությունը վերջացել է: Եկեք վերջում դրված այդ կետերին անվանենք վերջակետ:

Այսպիսով՝ աշակերտներն իմանում են, որ ամեն մի պատմություն կազմված է նախադասություններից, իսկ նախադասությունը սկսվում է մեծատառով, և վերջում դրվում է վերջակետ:

Գաղափար բառի մասին

Նախադասությունը վերլուծելու և նրա բաղադրիչները դիտարկելու միջոցով աշակերտներին գաղափար տալ նաև բառի մասին, որպեսզի բառն ամենից առաջ ընկալվի որպես նախադասության բաղադրիչ մաս և ապա նոր՝ որպես որևէ կոնկրետ իմաստ արտահայտող առանձին լեզվական միավոր:

Բառի մասին գաղափարը նույնպես տրվում է գծապատկերների օգնությամբ:

Ուսուցչուհին դանդաղ դադարներով արտասանում է նախադասությունը՝ յուրաքանչյուր բառի հետ ծափ տալով: Երեխաները ծափ են տալիս ուսուցչի օգնությամբ որոշում նախադասության մասերի թիվը: Ուսուցչուհու օգնությամբ նախադասության գծապատկերը բաժանվում է 3 մասի: Այնուհետև մաս բառը փոխարինվում է բառով: Իբրև բառ ներկայացվում է նաև Է օժանդակ բայը:

Գծապատկերի շուրջ տարվող վերլուծական աշխատանքը ժամանակատար, աշխատատար գործընթաց է և ուսուցչից մեծ ջանքեր է պահանջում:

Որպեսզի երեխաները հասկանան, թե ինչ դեր ունեն բառերը նախադասության մեջ և որ դրանց ճիշտ դասավորվածության դեպքում միայն նախադասությունը իմաստ կարտահայտի, կարելի է կազմակերպել <<Մենք նախադասության բառեր ենք>> խաղը:

Խաղի ընթացքը: Երեխաների կազմած նախադասություններից մեկի բառերը <<բաժանվում են>> երեխաներին: Ամեն մեկը դառնում է նախադասության մեկ բառը: Նրանց հանձնարարվում է, որ երբ յուրաքանչյուրն իր բառն արտասանում է, դասարանը կրկնում է նախադասությունն ամբողջությամբ: Այնուհետև երեխաների տեղերը փոխվում են՝ բառերը նույնը պահելով: Նորից յուրաքանչյուրն ասում է իր բառը: Դասարանը կրկնում է և եզրակացնում, որ անիմաստ բան ստացվեց, ասվածը նախադասություն չէր: Այս խաղը նպաստում է աշակերտների մեջ ուսումնական գործունեության կարևոր բաղադրիչների՝ սեփական գործողությունների կատարման հսկողության և վերահսկման, ինչպես նաև իր կատարած աշխատանքի գնահատման ունակությունների մշակմանը:

Բառի կազմություն: Վանկ:

Վանկի մասին գաղափար կարելի է տալ միայն այն ժամանակ, երբ բառի մասին տրված հասկացությունը ամրակայվել է: Նախադասություններից բառն առանձնացնելու համար դարձյալ գծվում են մի քանի նախադասությունների գծապատկերներ: Այնուհետև ընտրվում է մեկ նախադասություն, դրանից առանձնացվում որևէ բառ: Ցանկալի է, որ այն ունենա երկու վանկ, իսկ հետո կարելի է աշխատանքը տանել եռավանկ, քառավանկ բառերի շուրջ: Ուսուցչուհին նախ ընտրված բառն արտասանում է ` առանց վանկերի բաժանելու< ապա ` վանկերի բաժանելով:

Շահեկան է այս աշխատանքը իրականացնելիս ցուցադրել այն առարկաները կամ նրանց նկարները, որոնց անվանումների շուրջ տարվում է վանկային աշխատանքը: Յուրաքանչյուր առարկայի անվանում երեխաներն են արտասանում, ծափ տալով ` այն բաժանում են մասերի և հաշվում մասերի քանակը: Երեխաները գալիս են այն համոզման , որ շրջապատում կան առարկաներ, որոնց անունները կարելի է արտասանել մեկ ծափով, երկու ծափով, երեք ծափով և այլն: Նրանց պետք է բացատրել, որ այդ ծափերի թիվը պայմանավորված է բառերի մասերի քանակով: Սկզբում բառի ինքնուրույն միավորներին երեխաներն անվանում են մասեր, որովհետև այս բառն ավելի լավ է արտահայտում նրանց էությունը, և երեխաները շուտ են հասկանում: Իսկ հետագայում, երբ բառի մեջ եղած այս ինքնուրույն միավորների վերաբերյալ երեխաները որոշակիի գաղափար կկազմեն, կկարողանան տրված մասերի բաժանել, ասել, թե քանի մասից է կազմված, արդեն կարելի է օգտագործել ` ասել, որ բառի այդ մասերին անվանում ենք վանկ:

Բառը վանկերի բաժանելու, վանկերն իրար միացնելով բառեր ստանալու, բառի մեջ վանկի տեղը գտնելու կարողությունների զարգացման նպատակով կարելի է կատարել վարժություններ, խաղալ դիդակտիկ խաղեր

Գաղափար հնչյունի մասին

Ոսուցչի հանձնարարությամբ երեխաներն ասում են միավանկ բառեր: Ոսուցիչը դրանցից ընտրում է և գրատախտակին գծում կամ գծել տալիս երեխաներին այն բառերի գծապատկերները, որոնք թե միավանկ են, բայց ունեն տարբեր քանակի հնչյուններ: Օր.՝ ուլ, մուկ, շուն և այլն

-Ինչու են այս բառերի գծապատկերները տարբեր. Չէ որ դրանք արտասանվեցին մեկ ծափով: Որպես կանոն, այս հարցերին երեխաները չեն պատասխանում: Ոսուցչուհին դարձյալ արտասանում է նույն բառերն այնպես ընդգծված, որ նրանց երկար և կարճ արտասանությունից երեխաները կռահում են եթե չեն կռահում, կարելի է բացատրել. -Բառերը երկար են կամ կարճ՝ կապված այն բանի հետ, թե նրանց մեջ հնչող ձայների թիվը մեծ է, թե փոքր.

-Հիմա կասեմ բառերը, դուք որոշեք ՝ ինչ է հնչում բառի սկզբում, ինչ լսեցիք բառի սկզբում: Այնուհետև աշակերտների ուշադրությունը հրավիրում է բառի վերջին հնչյունի վրա.

- Ինչ է հնչում բառի վերջում, ինչ եք լսում

- Ինչ է հնչում բառի մեջ, ինչ եք լսում.

Համեմատաբար մատչելի է բաց վանկերի հնչյունային վերլուծությունը:

Վերջինս առավել բարդանում է երբ երեխան առանց վանկատելու փորձում է մի քանի անգամ արագ արտասանել բառը. Այս դեպքում թույլ հնչող բաղաձայնը կարող է դուրս ընկնել ուժգինն հնչողը գրվել և այլն: Այս երևույթներն ունեն իրենց անվանումները. Առանձին հնչյունների, վանկերի բացթողումները՝ Էլիզա, առանձին հնչյունների կրկնությունը՝ պերսներացիա, երկու վանկերի միաձուլումը՝ կոնտամինացիա:

Անընդհատ պիտի օգտագործել հնչում բառը լսել բառի հետ միասին, որպեսզի երեխաներն ընտելանան բառին, մտապահենք հետագայում հնչյուն բառը հնչումից բխեցնելու համար:

Երեխաների ուշադրությունը պետք է հրավիրել բառասկզբի հնչյունի, ապա՝ վերջի, հետո՝ բառամիջի հնչյունի վրա, որովհետև ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ նրանք ամենից հեշտ լսում են բառասկզբի հնչյունը, ապա բառավերջինը, հետո նոր՝ բառամիջինը: Ընդ որում, պետք է ընտրել նախ երկու հնչյուն ունեցող բառեր, ապա՝ եռահնչյուն և այլն:

Գաղափար ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների մասին

Ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունները երեխաները պետք է սովորեն տարբերակել գործնական ճանապարհով: Այս նպատակաով կատարվում է որևէ բառի հնչյունային վերլուծություն. Օրինակ՝ սար: Ուսուցչուհին դասարանին խնդրում է խմբով արտասանել այն հնչյունը, որը լսվում է բառասկզբում: Երեխաները երկար արտասանելուց հետո <<հայտնաբերում են>>, որ հնչյունը երկար արտասանելուց հետո <<կորչում է>> և լսվում է ը: Նույն ճանապարհով նկատում են, որ այդպես է լսվում նաև ր հնչյունը:

-Իսկ հիմա եկեք արտասանենք այն հնչյունը, որը լսվում է բառամիջում: << ա~ ա~...>>_ երկար արտասանում են երեխաները և աշխուժորեն նկատում որ ա հնչյունը մինչև վերջ լսվում է:

Այսպիսի աշխատանք է կատարվում մի քանի միավանկ բառերի շուրջ՝ խորացնելով բացատրությունը:

Ուսուցչուհին ամփոփում է. <<Ա արտասանելիս, ինչպես նկատեցիք, օդը բերանից դուրս եկավ առանց արգելքի: Ուշադրություն դարձրեք՝ ա~ ... , լեզուն բերանի մեջ չի կպչում պատերին: Իսկ հիմա արտասանեք սրըը~... , տեսեք լլեզուն կպչում է ներքևի ատամներին, և ձայնն արգելքով արտասանվող բառի հնչյունները լսելու, առանձնացնելու, դրանց տեղը բառի մեջ որոշելու ունակությունների ձևավորումը և դրանց հմտության վերածումը ոչ միայն կարդալու ուսուցման գործընթացի արդյունավետությանը բարձրացման կարևոր պայման է , այլև որքան երեխաների հնչյունային լսողությունը զարգացած, այնքան կարդալիս և գրելիս նրանք քիչ սխալներ թույլ կտան, չեն շփոթի կամ աղավաղի բառի գրությունը:

Բառի հնչյունային վերլուծությունն իրականացվում է մի քանի գործողությունների հաջորդաբար կատարման ճանապարհով.

1. Երեխան արտասանում է բառը ` ցույց տալով բառի գծապատկերը: Կարդալ չիմացող , տառերն անգամ չիմացող երեխայի համար սա բավականին բարդ գործողություն է, որովհետև նա ոչ թե արագ պիտի արտասանի բառը ` ձեռքը սահեցնելով գծապատկերի վրայով այլ պիտի ցույց տա հատկապես այն վանդակը որին համապատասխանող հնչյունն ինքն արտասանում է:
Բնականաբար, շահեկան է առաջին վարժությունները կատարել երկհնչյուն, եռահնչյուն բառերի շուրջ իսկ հետագայում կարելի է աստիճանաբար ավելի բազմահնչյուն բառեր ընտրել:
2. Բառի մեջ հնչյունի առանձնացում ձայնի բարձրությամբ: Երեխաների այս կարողությունը ձևավորելու համար նախ ուսուցիչը պիտի տա խոսքի օրինակ ` դարձյալ ընտրելով եռահնչյուն բառեր: Բառի հնչյունային վերլուծության ժամանակ պիտի որոշել, թե որ հնչյունը պետք է առանձնացնել, հնչեցնել ընդգծված, երկար և առանձնացված, կրկնել այդ հնչյունը: Օրինակ, եթե կամենում եք առու բառի մեջ առանձնացնել հնչյունը, պետք է արտասանել ա-ա-ա-ռու, իսկ եթե ո հնչյունը ` ա-ո-ո-ո-ո-ռու, եթե ` հնչյունը ` առու-ու-ու-ու: Պարզ է , որ հետևաբար այդպիսի արտասանությունը երեխայի համար անբնական է, խորթ, ասովոր, հետևաբար պետք է այդ գործողությունները կատարել իբրև խաղ:
3. Բառից առանձնացնել և մեկուսի արտասանել այն հնչյունը, որն արտաբերվում է երկար, ընդգրծված և ձայնով առանձնացվում էր, կրկնվում ա-ա-ա-ռու, ա-ո-ո-ո-ո-ռու, առու-ու-ու-ու:
4. Բառի հնչյունային վերլուծություն ` գծապատկերի վրա գունավոր կավճով, կամ տետրում գունավոր մատիտներով նծելով համապատասխան հնչյունի վանդակը, ձայնավորը ` կարմիր, բաղաձայնը ` կապույտ:

Գործողությունների թվարկությունն իսկ ցույց է տալիս, թե որքան հսկայական մտավերլուծական աշխատանք է կատարում երեխան այս խնդրի լուծման ժամանակ: Գործողությունների հաջորդականության պահպանման շնորհիվ բոլոր երեխաները աստիճանաբար յուրացնում են այնուսումնական խնդիրը ` միաժամանակ նպատակասլաց կերպով առաջ մղելով իրենց մտավոր զարգացումը:

Այս աշխատանքը կատարելու համար առաջին դասարանցին պետք է կարողանա բառն արտասանել ,, արտասանած յուրաքանչյուր հնչյունի տեղը ցույց տալ գծապատկերի վրա, այնուհետև բառն արտասանել ամբողջությամբ: Պիտի նկատի ունենալ , որ այս կարողությունները միանգամից չեն մշակվում, սակայն մինչև դրանք հմտություն չդառնան տառաձանաչությունը սկսելը անիմաստ է: Որպեսզի յուրաքանչյուր երեխայի մեջ ձևավորվի այդ հմտությունը, նա պիտի ինքնուրույն ասի բառը, գծի գծապատկերը և գունավորի համապատասխան վանդակները:

Այս գործողությունները պիտի կրկնվեն գրաձանաչության նախաայբբենական շրջանի յուրաքանչյուր դասի ժամանակ:

Պարզ է, որ նման աշխատանքը ոչ միայն կհոգնեցնի երեխային, այլև կձանձրացնի: Կանխելու համար այդ ձանձրույթը և աշխատանքը հոգնեցուցիչ չդարձնելու համար պետք է օգտագործել դիդակտիկ և տարաբնույթ հնչյունային խաղեր:

Ինպես էլ որ աշխատի ուսուցիչը, ինչպիսի հնար էլ որ նա օգտագործի, կլինեն փոքրիկներ, որոնց համար այս գործողությունները լուրջ բարդություն կներկայացնեն: Այդպիսի երեխաներին օգնելու համար պիտի կարևորել ոչ թե երեխային հանձնարարվող յուրաքանչյուր գործողության կրկնությունը, այլ ուսուցչի ահատական աշխատանքն առանձին աշակերտի հետ: Նախ կարևոր է պարզել աշակերտի դժվարությունների պատճառը որոշել նրա մտածողության տեսակն ու մակարդակը , ճշտել վերլուծելու, հակադրելու, առարկաների և երևույթների ընդհանրություններն ու տարբերությունները նկատելու կարողությունների առկայությունը և աշխատանք տանել դրանց զարգացման ուղղությամբ և ոչ թե միևնույն գործողությունն անընդհատ կրկնել տալ:

Այս աշխատանքներից երեխաները պիտի ձևակերպեն եզրակացություններ, անշուշտ, ոչ սահմանման ձևով:

Եզակացություն: Լեզվի բոլոր հնչյունները բաժանվում են երկու խմբի, մի խմբի հնչյուններն արտասանվում են մինչև վերջ, և լսում ենք միևնույն հնչյունը: Դրանք ձայնավորներ են, այսինքն ձայն ունեցող հնչյունները, իսկ մյուս խմբի մեջ մտնողները կարճ են արտասանվում, արագ վերջանում են ու շարունակում են ը-ով : Դրանք բաղաձայններն են: Ապա երեխաներն իրենք պիտի ասեն բառեր, գծեն

դրանց հնչյունային գծապատկերները, գտնեն հնչյունի տեղը վանկում, արտասանելով առանձին հնչյունները՝ որոշեն՝ ձայնավոր են դրանք, թե բաղաձայն, հետո ձայնավորի վանդակը ներկեն: Վարժությունների միջոցով երեխաներն աստիճանաբար ձեռք են բերում երկվանկ, եռավանկ բառերի մեջ ձայնավորները որոշելու և գծապատկերում դրանց տեղը ցույց տալու կարողություններ: Ապա երեխաների ուշադրությունը պետք է հրավիրել վանկատած բառերի հնչյունային գծապատկերների վրա և ձեռք բերել այն համոզման, որ յուրաքանչյուր վանդակի մեջ կա մեկ ներկած /կարմիր/ վանդակ այսինքն՝ մեկ ձայնավոր հնչյուն: Նշանակում է՝ յուրաքանչյուր վանկի համար անպայման ձայնավոր հնչյուն է պետք:

- Գրելու նախապատրաստում: Գրաճանաչության նախաալբերանական շրջանի կարևոր խնդիրներից է նաև գրելու նախապատրաստումը: Այդ աշխատանքները կարևորում են.
- Մատների մանր ֆալանգների ամրացումը,
- Ձեռքի դաստակի մարզումը,
- Տեսողական հիշողության զարգացումը
- Գրելու ժամանակ հիգիենայի կանոնների կարևորության գիտակցումն ու դրանց պահպանման ունակության մշակումը,
- Տետրի մեջ կողմնորոշվելու կարողության մշակումը
- Ուրվագծերով տրված նկարների գունավորում՝ առանց սահմաններն անցնելու,
- Ձախից աջ գրության ապահովումը.
- Հայերենի հիմնական տառամասնիկները գրելու կարողության մշակումը

Այս խնդիրների լուծումը պետք է սկսել նկարչությունից, ծեփից, ապլիկացիայից և մատերի մանր ֆալանգների ամրացման, դաստակի մարզման վարժություններից:

Մովորաբար երեխաները սիրում են նկարել և շատ են նկարում: Սակայն նպատակային նկարչությունն ունի իր խնդիրները.

- Անհրաժեշտ է երեխաներին սովորեցնել գունավորել նկարն՝ առանց տրված պատկերների սահմաններն անցնելու՝ առաջարկելով նախ՝ մեծ, ապա՝ փոքր պատկերներ,
- Մշակել ձեռքի՝ ձախից աջ գնացող շարժումներով, առանց տետրը շարժելու մեկ ուղղությամբ ներկելու ունակություն,
- Սովորեցնել մատիտը ճիշտ բռնել,
- Նկարչական տետրը դնել սեղանին 45՝ թեքությամբ և պահպանել տետրից աչք ընկած տարածության սահմանը:

Նկարելու, ներկելու ժամանակ աշխատանք պիտի տանել, որ երեխաները ոչ միայն կարողանան լսել ուսուցչի բացատրություններին ու հրահանգները, այլև կատարեն դրանք:

Հայերենի տառամասնիկներն ուսուցանելիս պիտի նկատի ունենալ, որ երեխաները գրել են սովորելու ամբողջական տառերով: Մասնիկների գրուսուցումը պարզապես գրելու նախապարտրաստում է:

Հնչյունային լսողության զարգացումը գրաճանաչության գործընթացի արդյունավետության ապահովման գլխավոր պայմանն է և նախաայբբենական շրջանի խնդիրներից հիմնականը:

Այս կարևոր խնդրի լուծումը հիմնականում պիտի իրականացվի դիդակտիկ խաղերի միջոցով, որոնք ամենարդյունավետն են, քանզի՝

- Երեխաներին սովորեցնում են կարդալ՝ դասարանում ստեղծելով ուրախ, աշխույժ, անկաշկանդ մթնոլորտ,
- Ձևավորում է ընկերների հետ համագործակցելու ունակություններ.
- Խաղի ժամանակ ակտիվանում են երեխաների մտածողական գործողությունը, ուշադրությունը, խոսքը. Երևակայություն

Հնչյունային լսողության զարգացմանը նպաստող խաղերից են՝

Խաղ 1. <<Բնակեցրու կենդանիներին>>

Խաղ 2. <<Հավաքիր ծաղիկը>>

Խաղ 3. << Այն ով է կանչում>>

Խաղ 4. <<Բառաշղթա>>

Խաղ 5 << Գտիր սխալը>> և այլն...

Այսպիսով, խաղերը նպաստում են ոչ միայն երեխաների հնչյունային լսողության զարգացմանը, այլև վերացնում լարվածությունը, վախը, սեփական ոչ լիարժեքությունը, ստեղծվում է դրական, աշխատանքից հաճույք ստանալու հոգեկան վիճակ: Խաղային մեթոդը ստեղծում է դասի ժամանակ ճանաչողականակտիվությունը պահպանելու, ուսումնական բարդ, հոգնեցնող գործընթացը թեթևացնելու հնարավորություն:

Եզրակացություն

Լեզվական այս նախագիտելիքներն , անշուշտ, դյուրին չէ յուրացնելը, և ուսուցչին պահանջում է համբերատար, մանրակրկիտ, երկարատև աշխատանք: Մակայն աշխատանքի այս ողջ համակարգը բարերար հող է նախապատրաստում գրաճանաչության շրջանի կազմակերպան համար, և որ ամենակարևորն է՝ ապահովում է գիտակցաբար և հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորման սկիզբ:

Այս փուլում է զարգանում երեխաների ստեղծագործական երևակայությունը , հիշողությունը, մտածողությունը, նրանց մեջ ձևավորում են երկարատև կենտրոնանալու, կամք դրևորելու ունակություններ:

Այս ամենը կատարվում է երեխաների համար հոգեհարազատ այն միջավայրում, որն ստեղծում է դասագիրքը իր գունագեղությամբ, առաջադրանքների հետաքրքրաշարժությամբ, նյութի մատուցման խաղային հնարքներով:

Ուշադրությունը մեկ առարկայից կամ գործողությունից մյուսի վրա արագորեն տեղափոխելու ունակությունը շատ բարդ գործ է, և այդ կարողության ձևավորումը մանկավարժական վարպետության կարևոր կողմերից է:

Կարդանք մտածենք նոր դատողություններ անենք ...

Որպեսզի երեխաները կարդալ սովորեն, նրանք պետք է սիրեն կարդալը, իսկ որպեսզի նրանք սիրեն կարդալը, կարդացածը պետք է լինի հասկանալի և հետաքրքրաշարժ:

Լև Տոլստոյ

Ուսուցչի հաջողության գաղտնիքը երեխաների տեսակետը հասկանալու և իրերը նրանց տեսանկյունից դիտելու ունակության մեջ է:

Ա. Բահաթրյան

Միրել կարելի է միայն այն, ինչ գիտես:

Լեոնարդո դա Վինչի

Մանկավարժի համար պարտադիր է լավ այգեպանի օրինակին հետևելը:

Մխիթարյանների <<Բազմավեպ>> հանդես

Օգտագործված գրականություն

1. Գյուլամիրյան Ջ., <<Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա>>
<https://aspu.am/website/images/files/sima%20cragir%20hayoc.pdf>
2. Տեր-Գրիգորյան Ա.Ե. <<Կարդալու և գրելու սկզբնական կարողությունների ձևավորումը>> <http://5fan.ru/wievjob.php?id=38497>
3. Տեր- Գրիգորյան Ա. Ե. <<Ուսուցումը նոր առաջին դասարանում>>
https://krtaditak.am/wp-content/uploads/2021/02/AYBBENARAN_metodakan.pdf
4. Սարգսյան Վ. Ա. Այբբենարան – ուսուցչի ձեռնարկ
<https://online.fliphtml5.com/fumf/blhs/#p=12>
5. Քյուրքչյան Ա. Տեր-Գրիգորյան Լ., Այբբենարան-ուսուցչի ձեռնարկ
https://krtaditak.am/wp-content/uploads/2021/02/AYBBENARAN_metodakan.pdf